

„A könyvtár a város lelke”*

Gondolatok a Ceglédi Városi Könyvtár kilencven évéről

Cicerót nemcsak az ókor kiváló gondolkodójaként és írójaként tartja számon az utókor, igazi bibliofil volt, tekintélyes magánkönyvtárral rendelkezett. Elhíresült kijelentése úgy szólt, hogy „*A könyvtár a ház lelke*”. Ezt az állítást némileg megváltoztatva választottam megemlékezésem címéül: „*A könyvtár a város lelke*”. Cicero arra utalt, hogy a magánkönyvtár hű lenyomata tulajdonosa szellemi világának, azoknak a hatásoknak, amelyek meghatározzák személyiségét, műveltségét. Kifejezi a tétel azt is, hogy egy jól összeválogatott könyvtár tartalmazza a szellemi világ egészét, és ahogyan az egyén viselkedését, magatartását, legkülönbözőbb döntéseit, emberi kapcsolatait, a dolgokhoz, jelenségekhez való viszonyát meghatározzák lelki tulajdonságai, úgy tükrözi egy könyvtár állománya tulajdonosa belső világát.

Nincs ez másképpen egy település által fenntartott könyvtár esetében sem. Persze itt nem az egyén, hanem a közösség szellemi világába, értékrendjébe enged bepillantást a bibliotéka állománya, szolgáltatásrendszere, használata. Nem véletlen, hogy a művelődési statisztikák egyik kedvező viszonyítási száma a közkönyvtárak száma az adott országban, illetve a könyvtárhasználati mutatók és olvasási statisztikák összehasonlítása. Sokat, nagyon sokat elárul egy adott közösség értékrendjéről, szellemi látóhatáráról könyvtára állapota, használtsága, az, hogy mennyire érzi magának az intézményt a közösség.

Természetesen kétirányú kapcsolatról van szó, vagyis a könyvtár visszahat a fenntartó szellemi életére. A települési könyvtár nem légüres térben működik, szolgáltatásait úgy kell alakítania, hogy valóban segítse, támogassa a közösség életét, munkáját, bizonyítsa nélkülözhetetlenségét, fontosságát. A bibliotéka funkciói időről időre változnak, nem csak a fenntartó igényei határozzák meg azokat, befolyásolják a könyvtárügy fejlődési tendenciái, a technológiai lehetőségek, az adott korszak művelődési céljai, kultúráról, tudományról kialakított nézetei. Vagyis összetett, bonyolult rendszerről van szó adott könyvtár és a fenntartó település kapcsolatában.

Cegléd városa és könyvtára jeles évfordulóhoz érkezett: kilencven éve, 1924. november 5-én kezdte meg működését a város bibliotékája. Az egyszerűség kedvéért nevezzük így, annak ellenére, hogy voltak időszakok, amikor az intézmény fenntartója nem a város volt, hanem járási könyvtárként működött, de azokban az években is értelemszerűen alapvető feladatai közé tartozott a település lakóinak könyvtári ellátása. Az 1924. novemberi nyitás

* A Cegléden, 2014. november 17-én a városi könyvtár jubileuma alkalmából tartott megemlékezésen elhangzott előadás szerkesztett változata.

konkrét dátuma persze nem sokat mond önmagában, egy viszonylag hosszú fejlődés betetőzését jelentette az új intézmény megnyitása. Thomas Mann a József-tetralógiát azzal a gondolattal indítja: „*Mélyes mély a múltnak kútja. Ne mondjuk inkább feneketlennek?*” Ha a ceglédi városi könyvtár alapításához végül elvezető kezdeményezéseket, próbálkozásokat kívánjuk számba venni, ha nem is a végtelenbe kell mérítenünk mérőszinórunkat, de azért az 1924-es évszámnál jóval korábban kell kezdenünk a tájékozódást. Persze Cegléd kulturális viszonyait nem lehet, nem szabad összehasonlítani a régi Magyarország olyan egyházi, igazgatási, oktatási, kereskedelmi vagy ipari központjaival, mint például Buda, Sopron, Pozsony, Kolozsvár, Pest, Pécs, Eger – hogy csak néhányat említsünk. De nem mérhető össze az olyan jelentős alföldi parasztpolgár városokkal sem, mint Debrecen, ahol a Kollégium a XVI. század óta meghatározza a település szellemi életét, könyves kultúráját. Cegléden nem alakult ki a középkorban gazdag szellemi élet, és a város lakói között sem akadt könyvgyűjtő egyházi vagy világi méltóság. Mindenesetre a XV-XVI. századból már jó néhány ceglédi születésű diák nevét őrizték meg az egyetemi anyakönyvek. Többnyire a krakkói egyetem hallgatói voltak, de akadtak Wittenbergben és Heidelbergben is az univerzitás tanulói között a város szülőttei. A település szellemi életének reformáció korabeli magas színvonalát jelzi, hogy oly neves prédikátor is itt szolgált 1545-től 1548-ig, mint Szegegyi Kiss István. A reformáció terjedése elválaszthatatlan a könyvektől; nyilván ebben az időszakban Cegléden is a korabeli viszonyok között tekintélyes számú könyv volt, de ezek a bibliotékák nyom nélkül eltűntek a századok során.

A város könyvtáraitra vonatkozó legkorábbi konkrét adatok tanúsága szerint a XIX. század elején a római katolikus egyház rendelkezett szerény könyvtárral. Elsősorban hitéleti, teológiai munkák képezték állományát, és értelemszerűen a plébánosok használták, vagyis nem volt nyilvános. Gyarapodása sem volt állandó és tervszerű, az elhunyt papok hagyatékából származó kötetekkel bővült. A református egyház iskolájában Czegegyi Mihály rektorsága idején az 1820-as, 1830-as években fejlődött ki a többnyire latin, kisebb részben magyar és német nyelvű kötetekből álló gyűjtemény. Ekkor kezdte könyvgyűjtői tevékenységét Dobos János református lelkész, a város közéletének kiemelkedő alakja, akinek német, francia, latin és olasz nyelvű könyveket tartalmazó értékes gyűjteménye, bár kétszer is komolyan károsította a városban pusztító tűzvész, 1900-ban a gimnáziumba került, így nem szóródott szét.

Ezek a bibliotékák nem voltak nyilvánosak, használatuk szűk körre korlátozódott. A nyilvánosság elvének felismerése és nyilvános könyvtárak alapításának kezdetei a különböző elnevezésű eyletekhez fűződnek. A városban 1840-ben alakult meg a Ceglédi Kaszinó, 1866-ban pedig a Nép- és Gazdakör. Amikor Táncsics Mihály 1876-ban Ceglédre költözött, számos olvasókört talált a városban. Elgondolása szerint ezeket az apró köröket egyesíteni kellett volna Vasárnapi Egyesület néven, és az egyesületben a tagok közösen olvasnának, majd együtt vitatnák meg olvasmányaikat. Próbálkozása meghiúsult, sőt saját könyveit is alig-alig tudta értékesíteni.

Az 1870-es évek hozták el Magyarországra a népkönyvtárügy kezdeteit. Dolinay Gyula 1878-ban indította meg *Iskolai és Népkönyvtár* című lapját és abban fejtette ki elgondolását, miszerint az iskolákban kell olyan, mai kifejezéssel „kettős funkciójú” könyvtárakat létesíteni, amelyek egyszerre szolgálják az iskolai tanulók és a lakosság olvasását. Felhívása a városban is meghallgatásra talált, Cegléden az első ilyen könyvtár az evangélikus iskola keretében alakult meg.

Az új század kezdetén az országban a népkönyvtárak szervezésére alakult meg a Közgyűjtemények Országos Felügyelősege, illetve Országos Tanácsa. A kettős grémium több kis könyvtárat támogatott a városban, és a Földművelésügyi Minisztérium is segélyezett számos olvasókört. A századforduló időszakában Cegléden tehát kezdett kibontakozni a könyvtári ellátás rendszere, részben a nyilvános könyvtárként funkcionáló népkönyvtárak révén, de fontos szerepük volt a különféle egyesületi bibliotékáknak, amelyek sajátos réteggigényeket vettek figyelembe, mint a legjelentősebb, legnagyobb állományú Kaszinó Könyvtár, amelyet elsősorban az értelmiség használt; a Népkör Könyvtára mintegy ezer kötetével a helyi gazdák számára nyújtotta szolgáltatásait. A város iparosainak és kereskedőinek is volt könyvtáruk, előbbieké volt az Iparos Ifjak Könyvtára, illetve a Kereskedelmi Ifjak Kaszinójának Könyvtára is megalakult ezekben az években. Új kezdeményezésekről is tudunk, ilyen volt az agrárszocialista földmunkások könyvtára, valamint a polgári rétegek igényeinek kielégítésére üzleti alapon működő kölcsönkönyvtár is létesült.

Bár sok kis könyvtár működött a városban, ezek szerény állománya, szolgáltatásai színvonalra egyre kevésbé érték el azt a szintet, amelyet az új század elején egy gyorsan gyarapodó település bibliotékájától jogosan el lehetett várni. A helyi sajtóban a századforduló körüli években sokasodtak a nyilvános Városi Könyvtár létesítésére vonatkozó javaslatok. Az alapítás melletti egyik érv az volt, hogy a város által fenntartott intézmény eredményesebben vehetné fel a küzdelmet a nép körében rohamosan terjedő ponyva ellen, és hathatósan szolgálná a népművelés ügyét. A ceglédi értelmiség kissé utópisztikus felvetése volt, hogy vasárnap a kocsmákat be kellene zárni, helyettük az újonnan alapítandó könyvtárnak kellene nyitva tartani.

A kis könyvtárak integrálására 1919-ben került sor, igaz, nem olyan módon, ahogyan a cikkekben felvetették. A Tanácsköztársaság helyi vezetői köztulajdonba vették a bibliotékák állományát és ebből próbálták megszervezni a Városi Könyvtárat. A cél helyes volt, a módszer – a kisajátítás – nem. Az összegyűlt több mint 7000 kötetből mintegy 2000 munkát eleve kielejteztek, a „kommunista könyvtár” céljaira alkalmasnak tartott 5359 kötetet megpróbálták a megszüntetett Népkör helyiségében elhelyezni. A kommün bukása után a korábbi tulajdonosok visszakapták az elkobzott könyveket, így a városi könyvtár megszűnt azelőtt, hogy megkezdte volna működését. Mindenesetre ez a próbálkozás nyilvánvalóvá tette, hogy a városi könyvtár megszervezése sürgető és fontos feladat, a településen igény van a nyilvános könyvtárra. Ezt az igényt ismerte fel a város, és a ceglédi tanács 1920 szeptemberében döntött az új intézmény alapításáról.

A megszervezendő könyvtár alapjául a város tulajdonában álló, többnyire jogi, közigazgatási, közgazdasági könyveket szánták. Ezt az alapállományt kívánták vétel útján, a város lakóitól kapott könyv- és pénzadományokból, valamint állami segélyből továbbfejleszteni. Az állomány feldolgozását, felállítását Hübner Emil ügyvéd vállalta, és mivel ellenszolgáltatás nélkül, szabad idejében végezte a munkát, meglehetősen lassan haladt. Végül 1924-re jutott a könyvtár felállítása abba a stádiumba, hogy meg lehetett nyitni az intézményt a közönség előtt.

A könyvtár a városházán két szobában kapott helyet, ideálisnak nem mondható körülmények között működött. Előnytelen volt az is, hogy csak helybeni használatra volt mód, kölcsönzésre nem. Mindenesetre Cegléd sok, nála népesebb, gazdagabb, fejlettebb várost megelőzött a Városi Könyvtár 1924. novemberi megnyitásával. Létesítése teljes egészében a város érdeme; állami támogatás nélkül, Hübner Emil és néhány más személy

önzetlen munkájának köszönhetően kezdte meg működését. Használata díjtalan volt. Kezdetben hetente két, majd három, az 1930-as években pedig már öt napon fogadta az olvasókat.

A kezdeti idők forgalmi statisztikája azt bizonyítja, hogy a város lakói közül elsősorban az értelmiségiek és diákok érezték magukénak a könyvtárat. Okozta ezt az állomány elsősorban humán jellege és a csak helyben használat módja. A könyvek száma folyamatosan gyarapodott, átlagosan évi 200 kötet volt a növekedés. A gyarapodás részben ajándékokból, részben pedig állami intézményektől, illetve Cegléd városa pénzügyi forrásaiból származott. Az alapítás utáni években elsősorban az ipari és a mezőgazdasági témájú könyvanyag gyarapodott jelentős mértékben.

A könyvtár legértékesebb gyűjteményrésze azonban a várostörténeti különgyűjtemény volt. Nem kizárólag a ceglédi vonatkozású könyveket és egyéb nyomtatványokat szereztek be, hanem 1935-től szisztematikusan gyűjtötték a város és környéke jellegzetes épületeinek, a jelentősebb eseményeknek, kiemelkedő személyeknek fényképét. Ez a tevékenység úttörő volt a maga korában, és megalapozta a könyvtár későbbi mintaszerű helyismereti tevékenységét.

A kétségtelen eredmények mellett a '30-as évekre egyre érezhetőbbé váltak a működési problémák. A városházi elhelyezés szűkössnek bizonyult, megállt az olvasóforgalom növekedése is. Az előbbi problémán azzal próbáltak segíteni, hogy a volt Forgalmiadó Hivatal helyiségeibe, négy szobába költözött az intézmény. Bár új helyén nagyobb területen működött a könyvtár, hosszú távon ez a megoldás sem volt megfelelő, tekintettel arra, hogy az épület falai nedvesek, penészesek voltak. A másik probléma orvoslására a város polgárai – Hartványi Zoltán kezdeményezésére – beadvánnyal fordultak a polgármesterhez. Indítványukban többek között a nyitvatartási idő növelését, az otthoni kölcsönzés bevezetését, a szépirodalmi állományrész frissítését, a könyvtár évi javadalmazásának emelését sürgették. A figyelemre méltó javaslatokat azonban a városi tanács elvetette, így a két világháború közötti időszak további részében a könyvtár fejlődése lelassult, sőt megállt, stagnálni kezdett.

A második világháború alatt a könyvtár helyzete megnehezedett, illetve 1944-ben súlyos károkat szenvedett, több mint 2000 kötet eltűnt. A ceglédi könyvtárak állományát is komoly veszteségek érték, elpusztult a Kaszinó Könyvtár, a Gimnázium mintegy 12 000 kötetes állományának hozzávetőleg a fele maradt meg, és a kisebb könyvtárak anyaga is megsemmisült. A városi könyvtár néhány éven keresztül nem is működött, csak 1948-ban nyitotta meg újra kapuit. Megváltozott néven – az 1945 utáni időszak egyik jellemző vonása egyébként a gyakori név-, illetve a fenntartóváltozás – és módosult feladatokkal, mint a Ceglédi Körzeti Szabadművelődési Hivatal Kölcsönkönyvtára működött 1948 és 1950 között. A társadalmi munkás könyvtárosok mostoha körülmények között működtek a könyvtárat, számos alkalommal költözött az intézmény, amit erősen megsínyllett az állomány. Különösen nagy veszteség érte a helytörténeti gyűjteményt, ezekben az években nyomtalanul eltűnt a mintegy 400 kötetes kollektív kétharmada. Az egykori városi könyvtár könyvállományának jó részét egyébként selejtezték, az új anyagban túlnyomórészt aktuális politikai anyag kapott helyet.

1950-ben a könyvtár visszakerült a város fennhatósága alá, a település 23 000 forintot juttatott működési célokra. Könyvállománya egyrészt a régi városi könyvtárból, másrészt a Szabadművelődési Könyvtárból származott. 1950-ben mindössze 2046 kötettel kezdte

meg működését a régi-új bibliotéka. A Művelődési Házban kapott három helyiséget, ezzel a korábbi időszakhoz képest lényegesen kedvezőbb körülmények között működött. A városi könyvtár mellett ezekben az években Cegléden egy másik intézmény is szerveződött, a Körzeti Könyvtár, amelynek feladata a környék népkönyvtárainak szervezése és irányítása volt.

1953-tól e két könyvtár összevonásából szerveződött meg a Járási Könyvtár, amely a Szabadság tér 5. szám alatti üzletsort kapta meg. Eredetileg átmeneti megoldásnak szánták az elhelyezést, de mint oly gyakran előfordul az életben, az átmeneti megoldás tartósnak bizonyult, hiszen a könyvtár felnőtt részlege még ma is itt működik. Fenntartója a város helyett a járás lett, egészen 1971-ig tartott ez a jogi helyzet. A kezdeti időkből a monori és a nagykátai járásban folyó könyvtári munka irányítása, szervezése is az intézmény feladata volt, de amint megszerveződött a két járás könyvtára, a ceglédi teljes erejével a település, illetve a járás könyvtári ellátására koncentrált. A tanyavilágban folyó munkát 1963-tól jelentősen segítette a művelődési autó üzembe helyezése; ez a szolgáltatás volt előzménye a híres ceglédi mozgókönyvtári ellátásnak.

Értelemszerűen a könyvtár alapvető feladatai közé tartozott a város lakóinak ellátása könyvekkel, irodalommal. Ahhoz, hogy a könyvtár valóban a város lelke legyen, szükséges természetesen a fenntartó pozitív hozzáállása az intézményhez, de elengedhetetlen a bibliotéka törekvése is a település szükségleteinek, igényeinek megismerésére és azok kielégítésére. A könyvtár munkatársait az '50-es évek vége óta folyamatosan jellemzi a város igényeinek minél pontosabb feltérképezése, újabb és újabb szolgáltatások bevezetése, kialakítása. Elmondhatjuk, hogy az 1950-es évek második fele óta vált a könyvtár a város lelkévé, szellemi életének aktív formálójává és kifejezőjévé.

Az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején két jelentős kezdeményezés történt, hogy a használók, az olvasók jobban, kényelmesebben vehessék igénybe a szolgáltatásokat, illetve ekkor tért át a könyvtár a szabadpolcos rendszerre. Ma már a világ legtermészetesebb könyvtári szervezési modellje a szabadpolc, vagyis az, hogy bárki számára szabadon hozzáférhető a könyvtár kínálata, minden megkötöttség nélkül választhat olvasnivalót magának a könyvtárhasználó. Nem így volt az 1950-es években, amikor a nevelő könyvtár eszméje volt a meghatározó könyvtár politikai paradigma, az új, szabadabb szolgáltatási modell bevezetéséhez komoly szakmai és politikai ellenállást kellett leküzdeni. A konzervatív tábor hívei attól tartottak, hogy megszűnik a könyvtár nevelő funkciója az olvasók közvetlen irányítása nélkül. A ceglédi könyvtárban az átépítést követően 1961. január 17-én nyílt meg az új szabadpolcos szolgáltatás. Az új szervezeti modell beváltotta az előzetes elvárásokat, megnőtt a helyben használt és a kölcsönzött könyvek forgalma; korábban az olvasók által mellőzött állományrészek most jobban az érdeklődők látókörébe kerültek, és nem szűnt meg az olvasókkal való foglalkozás sem; átalakult és új elemekkel bővült.

A másik nagy jelentőségű újítás a szabadpolc bevezetését megelőzően történt meg. A könyvtár egyik termében önálló gyermekrészleget alakítottak ki. Ez a részleg az első volt Pest megyében, sőt, az országban is az elsők közé tartozott a ceglédi. A könyvtár külön bejárható helyiségében kialakított, a halványzöld bútorokkal, apró fémszálakkal ellátott ruhatárral, üveglapokkal borított asztalkáival és alacsony polcaival pompázó 36 négyzetméteres részlegben 2500 kötet könyv közül választhattak a gyermekek. A felnőtt részlegtől elkülönülő, barátságos és vonzó környezetben működő részleg heti 22 órá

nyitvatartási idővel, önálló könyvtárossal kezdte meg működését. A beiratkozott gyermekolvasók száma jelentősen nőtt: míg 1958 elején 175 beiratkozott olvasója volt a részlegnek, addig 1959 végére már 1348 kis olvasó használta. A viszonylag kicsi alapterület ellenére rendszeresen tartottak csoportos látogatásokat, diavetítéseket, mesedélutánokat. A részleg munkáját áthatotta az a meggyőződés, hogy minél korábbi életkorban kell elkezdni az olvasás megszerettetését, és csak a sokat olvasó gyerekből lehet rendszeresen olvasó, könyvtárhasználó felnőtt. Hogy ez az elgondolás mennyire helytálló, bizonyítják a 2008-ban, a gyermekkönyvtár fennállása 50. évfordulójára kiadott emlékkötet írásai, miszerint a könyvtár egykori gyermekolvasói saját gyerekeiket, sőt unokáikat is beíratták a mai gyerekkönyvtárba.

A könyvtár 1960-as években megfogalmazott távlati fejlesztési tervei között szerepelt a tudományos színvonalú várostörténeti gyűjtemény kialakítása. Mint szó volt róla, a két világháború közötti időszakban elkezdődött az alapok lerakása, azonban a második világháború alatt a várostörténeti gyűjteményt komoly károk érték és a maradék anyagot – ma már némileg érthetetlenül – a könyvtár helyszűke miatt átadta a Kossuth Múzeumnak. Így szinte előről kellett kezdeni a gyűjtést. Az eredetiben nem elérhető dokumentumokról mikrofilm másolatokat szereztek be, elsősorban a ceglédi helyi sajtó olvasható ebben a formában. A helytörténeti gyűjtemény formai megkötöttségek nélkül gyűjt mindenféle hordozón található ceglédi vonatkozású információt. Használói elsősorban főiskolások, egyetemi hallgatók, illetve a város történetét kutató helytörténészek.

A mai könyvtári terminológia egyik népszerű szlogenje úgy szól, hogy „A könyvtár harmadik hely”. Arra utal a kifejezés, hogy a korszerű könyvtár a lakóhely és a munkahely után a harmadik legfontosabb tartózkodási helye legyen a polgároknak, ahol nemcsak kulturálódhatnak, információkhoz juthatnak, szórakozhatnak, hanem a társas életnek is központja, találkozó helye lehet a könyvtár. Bár a kifejezés az 1960-as években még nem volt ismert, a valóságban a ceglédi könyvtár ezen elvek jegyében működött. Számos rendezvénynek, öntevékeny kezdeményezésnek, programnak, író-olvasó találkozóznak és egyéb, különféle néven nevezhető szerveződésnek adott otthont a könyvtár. Ezek a programok egyrészt erősítették a könyvtár és a közönség kapcsolatát, másrészt elmélyítették a rokon érdeklődésű személyek öntevékeny együttműködését. A különböző kulturális rendezvények, programok jellemezték mind a felnőtt-, mind a gyermekrészleget. Különösen változatos programokkal szervezi évtizedek óta az irodalom iránt érdeklődőket a város szülöttéről, Kárpáti Aurél íróról, kritikusról elnevezett Irodalmi Asztaltársaság és a Cegléd Barátainak Köre.

A könyvtár életében kellemetlen közjátékot jelentett 1967-ben az életveszélyessé vált könyvtár átmeneti bezárása; a szükséges felújítási munkák elvégzése után novemberben indult újra a munka a Szabadság téri épületben. A kényszerű szünet ismét előtérbe helyezte az új, megfelelő könyvtárárpület építésének kérdését. A színvonalas munkát végző könyvtár kétségtelenül kinőtte az épületet: 191 négyzetméteren 34 000 kötet várta a 3080 beiratkozott olvasót. Az elhelyezési gondokon kihelyezett letéti és fiókkönyvtárak működtetésével igyekeztek segíteni. A könyvtárosok feladatai közé tartozott a járásban működő letétek gondozása, a falvakba kihelyezett könyvek folyamatos cseréje, rendezvények, kulturális programok szervezése. A letéti ellátás megszervezésében nagy segítséget jelentett a művelődési autó.

1971-ben ismét változott az intézmény neve és fenntartója, a járás helyett újra Cegléd városa lett a fenntartó, az intézmény neve pedig Városi-Járásí Könyvtárra módosult. A Szabadság téri épületben a mostoha elhelyezés ellenére új szolgáltatás kialakítása indult el 1972-ben: elkezdődött a zenei részleg szervezése, hanglemezek, magnetofonszalagok vásárlásával. A könyvtárosi kreativitás jegyében 1974-ben a könyvtár kölcsönző terét rendezvények tartására alkalmassá tették olyan módon, hogy a fixen rögzített könyvespolcokat kerekre szerelték, és a rendezvények idejére a polcokat összetolták. A helyhiányon komoly segítséget jelentett 1976-ban a gyermekrészleg elköltözése. A Piac térre költözött részleg helyén külön olvasóterem létesült, az elmélyült kutatómunka feltételei tehát jelentősen javultak.

Az intézmény feladatai sokasodtak a '70-es évek végére. Nőtt a nyitvatartási idő, heti 40 órában várta az olvasókat a könyvtár. Cegléden 14 letéti helyen és a gyermekkönyvtár külön helyiségében nyújtott szolgáltatásokat, és a járás 11 településén szervezte, irányította a módszertani munkát az intézmény 18 munkatársa. A könyvtár néhány munkatársának megítisztelő feladata volt a Kossuth Gimnáziumban az 1977/78-as tanévben indított fakultatív tárgy, a könyvtárkezelői ismeretek oktatása az 1990-es tanév végéig. Az oktatásba való bekapcsolódás egyfajta elismerése volt a könyvtár eredményes munkájának.

1981-ben újabb szolgáltatást vezetett be a könyvtár, ekkor indult a „Könyvet házhoz” elnevezésű kezdeményezés. Ez is bizonyítja, hogy a ceglédi könyvtárosok mennyi empátiával végeztek és végzik munkájukat. Felfigyeltek ugyanis arra, hogy számos rendszeresen olvasó egyik napról a másikra elmarad a könyvtárból. Felvették a kapcsolatot a többnyire idős személyekkel, és kiderült, hogy egészségi állapotuk romlása nem teszi lehetővé a könyvtár felkeresését. A könyvtárosok elhatározták, hogy megszervezik az idős, beteg, mozgásukban korlátozott személyek számára a kiválasztott könyvek házhoz szállítását. Ezzel olyan funkciót vállaltak fel, amit a könyvtári szakirodalom a könyvtárak számára mind fontosabbá váló szociális feladatként ír le, amelynek célja a kulturális javakhoz való hozzáférés esélyegyenlőségének megteremtése.

1982 decemberében az országban megszűntek a járási hivatalok, ez magával hozta a könyvtár nevének újabb változását, 1984-től Városi Könyvtár néven működött. Az egykori járási hálózat módszertani irányítását azonban 1990-ig ellátta a könyvtár.

Az egykori járás könyvtárainak és a ceglédi külterület ellátásában 1984-ben jelentős fejlemény történt. Ekkor állt munkába az első olyan mozgókönyvtár, amelyet egy kifejezetten erre a célra tervezett autóbuszban alakítottak ki. Nem a ceglédi volt az ország első mozgókönyvtári szolgáltatása, a várost megelőzte Budapest, Pécs, Kaposvár és Érd, de a ceglédi volt az első erre a célra tervezett és kivitelezett autóbusz. A speciális kialakítású jármű sokkal gazdagabb szolgáltatásokat tudott nyújtani, némi túlzással ugyanazokat, mint a központi könyvtár. A székesfehérvári Ikarus-gyárban készült busz valóságos kerekken gördülő könyvtár volt. Üzembe helyezése komoly előkészületeket igényelt. Az Eötvös téren alakították ki egy korábban varrodaként működő épületben a mozgókönyvtár raktári állományát. A könyvtár munkatársai gondosan megtervezték a megállókat, az volt a cél, hogy olyan helyen legyenek, ahova jó út vezet, viszonylag jelentős számú lakosság él a környéken, és a biztonságos leállítás, parkolás is megoldható. A szolgálat megkezdésekor mintegy 7000 kötetet jelöltek ki a mozgókönyvtár állományául, ebből a mennyiségből egyszerre 3000-3500 kötetet lehetett a buszon elhelyezni. Elsősorban gyermek- és ifjúsági műveket, felnőtt szépirodalmat és alapfokú ismeretterjesztő könyveket tartalmazott

a mozgókönyvtári állomány. A könyveket kiegészítette 68-féle periodikum, amelyeket kölcsönözni is lehetett. Valamennyi könyvtári szolgáltatásra lehetőség volt a buszon. Az első járat a ceglédi külterület ellátást javította, 1987-ben két újabb bibliobusz állt munkába, ezek az egykori járás, vagyis a ceglédi vonzáskörzet településeinek ellátását végezték. Fenntartásukat a Pest Megyei Tanács finanszírozta. A megyei fenntartás megszűntével a város nem tudta tovább működtetni a két buszt, így a körzeti ellátást nyújtó bibliobuszok 1991-ig segítettek a kistérség településein élők művelődését, tájékozódását.

A ceglédi külterület ellátását végző busz üzemeltetését a város továbbra is fenntartotta, 2003-ban sor került a jármű teljes felújítására. Sajnos, a közkedvelt szolgáltatás további működtetésére 2012 után nem volt lehetőség, így a közel harminc évig tartó mozgókönyvtári szolgáltatás megszűnt.

Bár 1968-ban komolyan tárgyaltak az illetékesek az új könyvtárépület kivitelezéséről, majd még négy alkalommal merült fel ennek lehetősége, ám a beruházás anyagi okokból elmaradt. 1988-ban azonban jelentős bővítésre és korszerűsítésre nyílt lehetőség azáltal, hogy a bazársorban működő egyik üzlet elköltözött, és a bolthelyiséget megkapta a könyvtár. A bővítés egyúttal alapos átalakítást, korszerűsítést is jelentett. A felnőtt részleg átmenetileg elköltözött, az új helyen ideiglenes olvasótermet alakítottak ki, a kölcsönzés a mozgókönyvtárból és a fiókok állományból történt.

A felújítás megkezdésekor több súlyos épületszerkezeti hibára is fény derült, többek között elkorhadt a tetőszerkezet, a válaszfalak megbontása miatt pedig statikailag lett bizonytalan az épület. Hosszú hónapokig tartó munkálatok után 1990. februárban nyílt meg a felújított és kibővített könyvtár. Alapterülete 362 négyzetméterre nőtt, és további mintegy 100 négyzetméter bővülést jelentett a galériák kialakítása, ahol iroda, zenei részleg, folyóirat olvasó és helytörténeti szoba kapott helyet. A központi épületen kívül külön működött a gyermekrészleg, külső raktárban kapott helyet az immár több mint 180 000 dokumentumra nőtt állomány nagyobb része, és kikerült az épületből a feldolgozó részleg helyisége is. Időközben a gyermekrészleg helyzetében is jelentős, pozitív változás történt: 1987-ben megkapta a gyűjtemény a Gubody utca 15. szám alatti épületet. Az új helyen a korábbi 125 négyzetméterről 259-re nőtt a részleg alapterülete. Az immár jóval kedvezőbb feltételek között számos új szolgáltatás indult el.

A '80-as évek vége, a '90-es évek eleje a rendszerváltoztatás ideje Magyarországon. A könyvtárügyben kétszeresen is igaz ez a megállapítás. Elsősorban megkezdődött a politikai, társadalmi, gazdasági rendszerváltozás, ami alaposan megváltoztatta a könyvtárak működési környezetét, fenntartását is. De elkezdődött egy szakmai, technológiai rendszerváltozás is: nagyjából ezekben az években jelent meg a számítógép a könyvtárakban, ami alapvetően átalakította az intézmények munkaszervezetét.

A politikai, társadalmi, gazdasági változások részeként létrejöttek az önkormányzatok, a könyvtárak fenntartása egyértelműen feladatukká vált. A kistelepülések önállóvá váltak, és ez megszüntette a ceglédi könyvtár hálózati feladatait. Az intézmények finanszírozása is új alapokra helyeződött, megnőtt a szerepe a pályázatoknak és a saját bevételeknek. A ceglédi könyvtár még 1991-ben létrehozta az intézményt támogató alapítványt, amelynek komoly szerepe volt a korszerű könyvtári szolgáltatások működési feltételeinek megteremtésében. Az alapítvány révén került az első számítógép a könyvtárba 1992-ben. Néhány év múlva, 1997-ben szerezte be a könyvtár a Szíren integrált könyvtári rendszert, amelynek alkalmazásával elkezdődött a dokumentumok gépi feldolgozása. A tájékoz-

tató munka támogatására megkezdődött a számítógépes adatbázisok építése. 1998-ban újabb jelentős állomáshoz érkezett a gépesítés: öt multimédiás számítógépet szerzett be a könyvtár, és bérelt vonalas internet-hozzáféréssel az intézmény is bekapcsolódott a világhálóba. A könyvtárlátogatók az internet és a számítógép használatát tanfolyamokon sajátíthatták el. 2002-ben a hagyományos cédulakatalógust felváltotta az OPAC, a gépi katalógus, és 2004-ben, miután az olvasók és a könyvek adatai egyaránt bekerültek a gépi rendszerbe, elkezdődhetett a gépi kölcsönzés.

A könyvtár jogállása napjainkra ismét változott. 2008 januárja óta a fenntartó integrálta a Ceglédi Városi Könyvtárat és a Kossuth Művelődési Központot, és jogutód szervezetként megalapította a Kossuth Művelődési Központ és Könyvtár elnevezésű intézményt. Az összevont intézményben szerencsésen ötvöződött, ötvöződik a könyvtárosok precíz, megfontolt munkája, a dokumentumok feltárására vonatkozó és informatikai szakismerete a művelődésszervezők kapcsolati tőkájével, szervezőképességével, mozgékonyásával. Az összevont intézmény a közélet, a társasági élet tereként, igazi „harmadik térként” működik, sokoldalúan szolgálva Cegléd lakóinak művelődését, informálódását, segíti munkájában, tanulásában, szórakozásában a település polgárait.

A könyvtár feladatai jelentősen bővültek. 2009-ben megalakult a ceglédi Könyvtári Szolgáltató Rendszer és a Ceglédi Többcélú Kistérségi Társulással kötött szerződés alapján négy településen, Ceglédbercelen, Csemőn, Kőröstetétlenen és Nyársapátin szervezték meg az ún. kistérségi mozgókönyvtári ellátást. A Könyvtári Szolgáltató Rendszeren belül működő mozgókönyvtári szolgáltatás nem azonos a bibliobuszos szolgáltatással. A rendszer lényege, hogy az ellátást nyújtó könyvtár – esetünkben a ceglédi – szervezi a kistérség könyvtári szolgáltatását az előzetes igények és az állami költségvetésből kapott normatíva alapján. Van, ahol informatikai fejlesztésre került sor, máshol dokumentum beszerzés vagy rendezvények szervezése volt a konkrét feladat. A rendszer eredményesen működött 2013-ig, akkor törvényi változás következtében a kistérségi ellátás felelősei a megyei könyvtárak lettek. Kétségtelenül lehet érveket találni a szervezeti változtatás mellett, ugyanakkor nehezen vitatható, hogy a földrajzi közelségből adódó helyismeret, a kialakult személyes kapcsolatok, az együttműködés hagyományai a korábbi megoldás mellett szólnak.

A könyvtár informatikai fejlesztése keretében a bibliobuszon – ameddig élt a szolgáltatás – is megkezdődött a számítógépes kölcsönzés. Az egész intézményben nagysebességű internet kapcsolat alakult ki és IP telekommunikációs rendszert vezettek be. Megújult az intézmény honlapja, a WEBOPAC segítségével már otthonról is végezhetnek műveleteket (előjegyzés, foglalás, hosszabbítás) az olvasók.

Az informatikai fejlesztés részeként, az NKA-tól nyert pályázati támogatás segítségével sikerült egy multimédiás terem kialakítani. A könyvtárban 2005 óta zajlanak internetes tanfolyamok, különösen kedveltek a NAGYINET elnevezésűek, amelyek célja, hogy az idősebb korosztály is elsajátítsa az internet használatát. Az emeleten kialakított oktató-információs multimédia terem nagy segítséget jelent a tanfolyamok megszervezésében, lebonyolításában.

A gyermekkönyvtár épületében, az alagsorban került sor – németországi példák nyomán – külön ifjúsági könyvtár kialakítására. Az új tér alkalmas a hagyományos szolgáltatások mellett közösségi és szabadidős programok befogadására. A belső környezet modern, barátságos, vidám hangulatú, a fiatalok ízléséhez alkalmazkodó. A tizenéves korosztály

körében az olvasásnépszerűsítést szolgálja az új részleg, amellyel olyan könyvtár jött létre, amely nem csupán könyveket, információkat kínál a középiskolás korosztálynak, hanem helyszíne a tanulásnak, a tehetséggondozásnak, a színvonalas klubéletnek. Az országban jelenleg a ceglédi az egyetlen ifjúsági könyvtár. A részleg programjai, foglalkozásai kifejezetten kedveltek és hasznosak társadalmilag is, különösen elmondható ez a „*Fiatalokkal a jövőért*” címmel indított oktatást támogató, tehetséggondozó projektről. A kezdeményezésben hangsúlyosan megjelenik a hátrányos helyzetű fiatalok bevonása az egész életen át tartó tanulás programjába, segítve társadalmi beilleszkedésüket a digitális és nyelvi kompetenciák kialakításával, erősítésével.

A könyvtár a gyermekkönyvtárban Baba-mama klubot szervezett és családi programokat is meghirdetett az „*Együtt a család a könyvtárban*” elnevezésű program keretében.

A szépkorúak számára rendszeresen hirdetnek internetes tanfolyamokat; haladók számára szervezte meg a könyvtár az elektronikus ügyintézés rejtelmeibe bevezető 20 órás képzést.

A könyvtár egyik kiemelt feladata évtizedek óta a helytörténeti tevékenység; a helytörténeti dokumentumok is bekerültek az elektronikus adatbázisba, 2009 óta analitikusan dolgozzák fel a munkatársak a ceglédi újságok anyagát. A helyi alkotókkal intenzív kapcsolatot tart a könyvtár. Elkezdődött a helyi adottságoknak megfelelő értéktár kialakítása a természeti és építészeti értékekről. A könyvtár kezdeményezésére 2008-ban megkezdte munkáját a Ceglédi Közkincs Kerekasztal; a kezdeményezésben a kistérség települései vesznek részt, és célja a komplex, a kistérség valamennyi települését érintő, egymás kulturális értékeinek megismerését célzó, ezáltal a helyi kötődést erősítő programok szervezése.

A könyvtárban zajló fejlesztések elsősorban pályázati forrásokból valósultak meg. Az összevont intézmény a 2008 és 2013 közötti öt esztendőben mintegy 86 millió forint pályázati támogatást nyert el.

* * *

Azzal kezdtem megemlékezésemet, hogy „a könyvtár a város lelke”. Áttekintve a ceglédi városi könyvtár működésének 90 évét, miben lehet ennek a tételnek az igazolását megtalálni?

Elsősorban a könyvtár munkatársaiban. Régi igazság, hogy a könyvtár – nevezzük bár napjaink terminológiájának megfelelően információtárnak, harmadik helynek vagy bármi másnak – három elem szerves kapcsolatából jön létre. Ezek az alkotóelemek a könyvek – információhordozók, a könyvtárosok – vagy információkezelők és az olvasók – vagy információfelhasználók. Talán nem túlzás kijelenteni, hogy bár a három elem egyenrangú, egymást szervesen kiegészíti, a könyvtáros szerepe meghatározó a könyvtári tevékenység egész folyamatában. Elhivatottság, a szakma szeretete, az olvasók szolgálata, empátia, demokratizmus, igazságosság kell hogy jellemezze személyiségét, olyan készségek és kompetenciák mellett, mint intelligencia, döntésképeség, gyors helyzetfelismerés, kreativitás, logikus gondolkodás, megalapozott szakmai tudás, az új ismeretek elsajátításának képessége, állandó szellemi kíváncsiság. Ezekkel a tulajdonságokkal – vagy legalábbis a többségével – rendelkeztek és rendelkeznek a ceglédi könyvtár munkatársai.

Napjaink változó feltételei között különösen szükség van ezekre a tulajdonságokra. A könyvtár a tudásalapú társadalom egyik alapintézményévé vált, klasszikus funkciói mellett növekvő mértékben vesz részt a tudás előállításában. A korábbi könyvtármodell megőrző

volt, az emberi tudás írásos formában található emlékeinek átörökítése volt meghatározó feladata. A XX. század végén ez a funkció bővült az információ közvetítésének, szétszórásának feladatával, majd napjainkban már a könyvtárak alapfeladata lett a társadalmi munkamegosztásban, a tudás előállításában való közreműködés. Azzal, hogy a könyvtárak feldolgozzák, rendszerezik az információt, annak értékét megnövelik, használhatóvá teszik, ezáltal az információt új jelentéssel ruházzák fel. Egy könyvtári adatbázis vagy egy szakbibliográfia, netán helytörténeti forráspublikáció a tudás új struktúráját hozza létre, és ezzel járul hozzá az intézmény a tudásalapú társadalom gazdagításához. Tulajdonképpen ez az a funkció, ami miatt a könyvtáraknak roppant nagy jövője van. Hiszen az internet önmagában nem a tudást, csak a puszta adatot, tényt prezentálja. Ahhoz, hogy a szellemi forgácsokból használható és rendszerezett tudás jöjjön létre, óhatatlanul szükséges a kellő felkészültséggel rendelkező szakemberek, a könyvtárosok közreműködése, értéknövelő tevékenysége.

A ceglédi könyvtárosok évtizedek óta, gyakran változó, sokszor meglehetősen mostoha körülmények között végezték, végzik feladatukat. Hogy a város szellemi életének meghatározó intézményévé vált a könyvtár, az elsősorban nekik köszönhető. Szóljon a köszönet és az üdvözlés a jeles évforduló kapcsán a könyvtárosoknak azzal a kívánsággal, hogy változatlan kitaratással, szorgalommal, ügyszeretettel, a város és polgárai iránti elkötelezettséggel végezzék a továbbiakban is fontos munkájukat.

Pogány György

KOSSUTH
MŰVELŐDÉSI KÖZPONT
ÉS KÖNYVTÁR

CEGLÉD
KÖZPONTI KÖNYVTÁR
ÉS GYERMEKKÖNYVTÁR

Üdvözöljük
a
Ceglédi Kossuth Művelődési
Központ és Könyvtár
Központi Könyvtárának
és
Gyermekkönyvtárának
virtuális könyvespolcain

"Azok a könyvek, melyek a könyvtárak polcain
szunnyadnak, még nem készek, vészlatosak,
magukban semmi értelmük. Ahhoz, hogy értelmet
kapjanak, te kellesz, olvasó!"
(Kosztolányi Dezsa)

Küldetésnyilatkozat

Kossuth Művelődési Központ és Könyvtár, mint a Dél-Pest Megyei kistérség legnagyobb nyilvános könyvtára és kulturális központja, fő feladatának tekinti, hogy az állampolgárok számára biztosítsa magyar és egyetemes kultúra kincseinek megismertetését, a hazai és nemzetközi információhoz és a tudáshoz való szabad hozzáférést, az önművelés, a szabadidő értékes eltöltésének segítségét, az élethosszig tartó tanulás támogatását, az olvasáskultúra kialakítását, fejlesztését.

Hé	Ke	Sz	Cs	Pé	Sz	Va
		1	2	3	4	5

Forrás: <http://www.ceglédvk.hu/>